

بررسی رابطه ویژگی‌های کمیته حسابرسی و کیفیت سود با نقش تعدیل‌گر کیفیت حسابرسی در شرکت‌های با مالکیت متمرکز

فرزانه یوسفی اصل^۱

حسین رجب‌دُری^۲

سیدامین سیدمحسنی^۳

چکیده

این پژوهش، به بررسی رابطه ویژگی‌های کمیته حسابرسی و کیفیت سود با نقش تعدیل‌گر کیفیت حسابرسی در شرکت‌های با مالکیت متمرکز می‌پردازد. این پژوهش کاربردی و رویکرد آن پس‌رویدادی است. دوره زمانی مورد مطالعه شامل سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ و نمونه برگزیده متشکل از ۱۴۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است که ۶۱۶ سال شرکت آن دارای تمرکز مالکیت است. همچنین، برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از روش رگرسیون حداقل مربع‌های معمولی در نرم‌افزار Eviews استفاده شد. یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه پژوهش نشان می‌دهد که پس از کنترل متغیرهای اهرم مالی و فرصت رشد، بین تخصص مالی، اندازه و استقلال کمیته حسابرسی با کیفیت سود رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین، کیفیت حسابرسی، رابطه بین تخصص مالی، اندازه و استقلال کمیته حسابرسی با کیفیت سود را به‌گونه مثبت و معنادار تعدیل می‌کند. افزون بر آن، در شرکت‌های با مالکیت متمرکز کیفیت حسابرسی، رابطه بین تخصص مالی، اندازه و استقلال کمیته حسابرسی با کیفیت سود را به‌گونه منفی و معناداری تعدیل می‌کند.

واژه‌های کلیدی: تمرکز مالکیت، کمیته حسابرسی، کیفیت سود، کیفیت حسابرسی

JEL: M19, G11

^۱ استادیار حسابداری دانشگاه خاتم، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) yusefiasl@gmail.com

^۲ دانشجوی دکتری حسابداری و عضو باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد بندرعباس، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرعباس، ایران.

^۳ دانشجوی دکتری حسابداری، واحد بندرعباس، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرعباس، ایران.

مقدمه

آن بخش از هیئت‌مدیره که به نظارت بر گزارش سود می‌پردازد، کمیته حسابرسی است. همچنین، سود عنصر مهمی از صورت‌های مالی است که به‌عنوان بخشی از اطلاعات عملکردی شرکت ارائه می‌شود. سود پایه و اساس طرح پاداش بوده و مرتبط با هزینه سیاسی است (اسکات^۱، ۲۰۱۲). اگر کیفیت سود پایین باشد، قرارداد نمایندگی نامؤثر و ناکارا بوده و در نتیجه، هزینه نمایندگی بالا خواهد رفت (امین، لوکوایرمن، سوهاردجاتنو و ستایانی^۲، ۲۰۱۸). همچنین، کیفیت سود، تصمیم‌گیری نهایی شرکت‌کنندگان در بازار سرمایه را تحت تأثیر قرار می‌دهد (دچو، پاتریکیا، ویلی، کاسراین و اسپراند^۳، ۲۰۱۰). در حقیقت، سود ارائه شده، اغلب وضعیت واقعی سود شرکت را توصیف نمی‌کند. در این زمینه، بین جریان نقدی واقعی و سود تفاوت معناداری وجود دارد و این مسأله نشان‌دهنده وجود مدیریت سود است. عنصر سود به دو مؤلفه جریان نقدی و اقلام تعهدی تقسیم می‌شود. هر چه سود حاصل از جریان نقدی عملیاتی بالاتر باشد، کیفیت سود نیز بالاتر است (عبدالقانی^۴، ۲۰۰۵). مدیریت سود فرصت‌طلبانه نیز دارای تأثیر منفی بر کیفیت سود است (ولوری و جنکینز^۵، ۲۰۰۶). همچنین، ارتباط اطلاعات حسابداری (حبیب^۶، ۲۰۰۴)، سود آتی (چان، چان، جگادش، لاکنیشک^۷، ۲۰۰۴) و نقدشوندگی سهام را نیز کاهش می‌دهد (فتحی، هاشمی و فیروزکوهی^۸، ۲۰۱۱).

در صورت وجود فعالیت‌های مرتبط با مدیریت سود فرصت‌طلبانه، کمیته حسابرسی به نظارت بر گزارش سود می‌پردازد. تعامل میان کمیته حسابرسی و حسابرس، به بهبود نظارت بر کیفیت سود منجر می‌شود. نقش نظارتی کمیته حسابرسی نیز تحت تأثیر کنترل سهامداران عمده قرار می‌گیرد. کمیته حسابرسی و حسابرسان در محیط‌های کسب و کار با مالکیت متمرکز، با کنترل قوی سهامداران روبرو خواهند شد و سهامداران عمده نیز قدرت گسترده‌ای برای نظارت بر مدیریت دارند (فاسیو و لانگ^۹، ۲۰۰۲؛ دو و دای^{۱۰}، ۲۰۰۵؛ پالنزولا و ماریسکال^{۱۱}، ۲۰۰۷). شرکت‌هایی با سهامداران متمرکز،

¹ Scott

² Amin, Lukviarman, Suhardjanto & Setiany

³ Dechow, Patricia, Weili, Catherine & Schrand

⁴ Abdelghany

⁵ Velury & Jenkins

⁶ Habib

⁷ Chan, Chan, Jegadeesh & Lakonishok

⁸ Fathi, Hshemi and Firoozkoochi

⁹ Faccio & Lang

¹⁰ Du & Dai

¹¹ Palenzuela and Mariscal

به دنبال حمایت از مدیران برای انتخاب روش‌های حسابداری مفید برای شرکت هستند (وارما، پتال و نایدو^۱، ۲۰۰۹). لازم به ذکر است سهامدارانی که برای اهداف شخصی خود به گزارش اطلاعات حسابداری می‌پردازند و اهداف شخصی خود را در آن دخیل می‌کنند، باعث از دست دادن اعتبار گزارش سود می‌شوند (فان و ونگ^۲، ۲۰۰۲). در این زمینه، تمرکز مالکیت تأثیر مهمی بر دست‌کاری سود دارد (حسن و ابوبکر^۳، ۲۰۱۲). درصد بالایی از سهامداران عمده، برای همسانی با منافع سهامداران، مدیران را تحت فشار قرار می‌دهند. سطح بالای تمرکز مالکیت، به استفاده از قدرت منجر شده و برای ارزش شرکت خطرناک خواهد بود. همچنین، تمرکز مالکیت ارتباط منفی با کیفیت افشا نیز دارد (چیراز^۴، ۲۰۱۴). افزون بر آن، سطح بالای تمرکز مالکیت نقش نظارتی هیئت‌مدیره بر مدیریت سود را کاهش می‌دهد (امین و همکاران، ۲۰۱۷). یافته‌های دیگر نیز نتایج متفاوتی را نشان می‌دهند که سهامداران عمده، انگیزه نظارت بر مدیریت را دارا هستند (شلیفر و ویشنی^۵، ۱۹۹۷). این یافته‌ها نشان می‌دهد سهامداران عمده به گونه مؤثر بر مدیریت نظارت می‌کنند تا از رفتار فرصت‌طلبانه مدیریت سود جلوگیری کنند (رهنامای رودپشتی و چشمی^۶، ۲۰۱۰). فاروغ و الجای^۷ (۲۰۱۲) نیز به این نتیجه رسیدند که مالکیت متمرکز دارای تأثیر همسان بوده و رفتار فرصت‌طلبانه مدیر یا تأثیر بر دست‌کاری سود را کاهش می‌دهد. اکنون با توجه به مطالب مطرح‌شده، این سؤال مطرح می‌شود که آیا بین ویژگی‌های کمیته حسابرسی و کیفیت سود با نقش تعدیل‌گر کیفیت حسابرسی در شرکت‌های با مالکیت متمرکز رابطه معناداری وجود دارد؟ در نتیجه، هدف این پژوهش، بررسی رابطه ویژگی‌های کمیته حسابرسی و کیفیت سود با نقش تعدیل‌گر کیفیت حسابرسی در شرکت‌های با مالکیت متمرکز است. همچنین، با توجه به عدم ورود پژوهشگران و خلأ تحقیقاتی موجود، لازم است که این مسأله در محیط کشور مورد آزمون تجربی قرار گرفته تا بتوان با استفاده از یافته‌ها، برنامه‌ریزی بهتری انجام داد. همچنین، آزمون تجربی در رابطه با مواردی مانند تمرکز مالکیت یافته‌های ارزشمندی را برای سرمایه‌گذاران و انتخاب گزینه‌های سرمایه‌گذاری آن‌ها به همراه خواهد داشت.

¹ Varma, Patel & Naidu

² Fan & Wong

³ Hassan & Abubakar

⁴ Chiraz

⁵ Shleifer & Vishny

⁶ Rahnamay Roodposhti & Chashmi

⁷ Farooq & El Jai

در ادامه، ابتدا مبانی نظری و پیشینه پژوهش مطرح شده و سپس، روش پژوهش بیان شده است. پس از آن نیز یافته‌ها و بحث و نتیجه‌گیری آورده شده است.

مبانی نظری، ادبیات و فرضیه‌ها

در ادامه، مبانی نظری و ارتباط بین متغیرهای پژوهش تشریح شده است.

رابطه تخصص کمیته حسابرسی و کیفیت سود با نقش تعدیل‌گر کیفیت حسابرسی

دارا بودن تخصص حسابداری یا مالی، مؤثر بودن نظارت کمیته حسابرسی را افزایش می‌دهد. وجود کارشناس حسابداری یا مالی در کمیته حسابرسی، به تحلیل قوانین مرتبط با گزارشگری مالی و حسابداری کمک کرده و مشکلات احتمالی و راه‌حل‌های مرتبط را شناسایی می‌کند (الزوبی،^۱ ۲۰۱۲). کمیته حسابرسی با تخصص مالی، تأثیر منفی بر مدیریت سود نیز دارد (الزوبی و سلمات،^۲ ۲۰۱۲). هباش سیندزینگویه و سالاما^۳ (۲۰۱۳) نشان دادند که حضور کارشناسان مالی در کمیته حسابرسی، هیچ‌گونه رابطه معناداری با مدیریت سود ندارند. براساس آنچه گفته شد، می‌توان نتیجه گرفت که پژوهش‌های قبلی به‌گونه کلی نشان داده‌اند تخصص مالی و حسابداری، تأثیر معناداری بر مدیریت سود دارد و بررسی جهت آن، نیازمند آزمون تجربی است. همچنین، اگر این رابطه مرتبط با نقش حسابرس و کیفیت حسابرسی باشد، تأثیر تخصص حسابداری و مالی کمیته حسابرسی بر کیفیت سود را افزایش می‌دهد، زیرا به‌عنوان یک بازوی نظارتی، نقش حسابرس در این میان می‌تواند اثرگذار باشد. اما در محیط کسب و کار با مالکیت متمرکز، تأثیر تخصص مالی و حسابداری زمانی ضعیف می‌شود که تمرکز بالای مالکیت مطرح باشد و سهامداران، ناظرانی قوی‌تر باشند (امین و همکاران، ۲۰۱۸). با توجه به آنچه گفته شد، کیفیت حسابرسی به‌عنوان یک نقش نظارتی مستقل، رابطه بین تخصص کمیته حسابرسی و کیفیت سود را تعدیل می‌کند. همچنین، در شرکت‌های با تمرکز مالکیت بالا، به‌دلیل نقش نظارتی مالکانی که سهام زیادی را در اختیار دارند، این رابطه می‌تواند متفاوت باشد.

¹ Alzoubi

² Selamat

³ Habbash, Sindezingue & Salama

رابطه اندازه کمیته حسابرسی و کیفیت سود با نقش تعدیل‌گر کیفیت حسابرسی

اندازه کمیته حسابرسی، تأثیر مثبتی بر کیفیت سود دارد. کمیته حسابرسی بزرگ، تأثیر بیشتری در نظارت خواهد داشت، زیرا از اعضای بیشتری با تخصص‌های متنوع برای نظارت گزارشگری مالی دقیق استفاده می‌کند (باکستر و کاتر^۱، ۲۰۰۹). بین اندازه کمیته حسابرسی و کیفیت سود نیز رابطه مثبتی وجود دارد (امین و همکاران، ۲۰۱۸). دیگر مطالعات نیز یافته‌های متفاوتی را نشان می‌دهند. ایکسی، دایویدسون و دادالت^۲ (۲۰۰۳) و چاندراسگرام، محمد، ثریا، سهیمی و نیک کاماریاه^۳ (۲۰۱۳) رابطه معناداری میان اندازه کمیته حسابرسی و اقلام تعهدی اختیاری نیافتند. در این زمینه، یافته‌های پژوهش‌های قبلی به یافته‌های مختلفی دست یافته است که بررسی آن نیازمند آزمون تجربی است. تخصص حسابداری، حسابرسی و مالی اعضای کمیته حسابرسی به منظور ارتباط برقرار کردن با حسابرس مورد نیاز است. فردی که با حسابرس در ارتباط است، باید دانش و تخصص کافی داشته باشد تا به درک مشابهی با حسابرس دست یافته و به همراه وی به نظارت بر کیفیت گزارشگری مالی بپردازد. همان‌گونه که بیان شد، یافته‌های قبلی نشان داد که اندازه کمیته حسابرسی تأثیر معناداری بر کیفیت سود دارد که این رابطه با کیفیت حسابرسی، به‌گونه مثبتی تقویت می‌شود؛ اما در یک محیط کسب و کار با مالکیت متمرکز، تأثیر اندازه کمیته حسابرسی با تمرکز بالای مالکیت ضعیف‌تر می‌شود، زیرا نقش نظارتی سهامداران قوی‌تر می‌شود (امین و همکاران، ۲۰۱۸). لذا می‌توان دریافت کیفیت حسابرسی به‌عنوان یک نقش نظارتی مستقل توسط حسابرسان، رابطه بین اندازه کمیته حسابرسی و کیفیت سود را تعدیل می‌کند. همچنین، در شرکت‌های با تمرکز مالکیت بالا، به‌دلیل نقش نظارتی مالکانی که سهام زیادی را در اختیار دارند، این رابطه می‌تواند متفاوت باشد که نیازمند بررسی است.

رابطه استقلال کمیته حسابرسی و کیفیت سود با نقش تعدیل‌گر کیفیت حسابرسی

حسابرس و کمیته حسابرسی بر فرایند گزارشگری مالی نظارت می‌کنند. کمیته حسابرسی مؤثر باید به بهبود کیفیت سود کمک کند. یافته‌های پژوهش‌های پیشین نشان داده است که استقلال کمیته حسابرسی بر کنترل صورت‌های مالی و کیفیت گزارش‌های مالی مؤثر است (هاندال^۴، ۲۰۱۳).

¹ Baxter & Cotter

² Xie, Davidson & DaDalt

³ Chandrasegaram, Mohamed, Suraya, Suhaimi & NikKamariah

⁴ Hundal

استقلال کمیته حسابرسی نیز مرتبط با کیفیت سود است (باکستر و کاتر، ۲۰۰۹). همچنین، کمیته حسابرسی مستقل موجب بهبود فرایند گزارشگری می‌شود (بیسلی^۱، ۱۹۹۶). بدارد و همکاران^۲ (۲۰۰۴) به این نتیجه رسید که کمیته حسابرسی مستقل، توانایی کاهش مدیریت سود تهاجمی (اقلام تعهدی غیرعادی) را دارا است. پرستی و واهویو^۳ (۲۰۱۳) بر این باور هستند که استقلال کمیته حسابرسی، تأثیر منفی بر مدیریت سود دارد. برخی پژوهش‌ها نیز نتایج متفاوتی ارائه می‌کنند. کلاین^۴ (۲۰۰۲) به این نتیجه رسید که افزایش نسبت اعضای مستقل کمیته حسابرسی، مرتبط با افزایش کیفیت گزارش‌های مالی نیست و استقلال این کمیته، هیچ‌گونه تأثیری بر ارقام تعهدی غیرعادی ندارد. هباش و همکاران (۲۰۱۳) نیز به این نتیجه رسیدند که استقلال کمیته حسابرسی، هیچ تأثیری بر مدیریت سود ندارد. براساس مبحث مطرح‌شده، می‌توان دریافت که پژوهش‌های قبلی به‌گونه کلی نشان داده است که استقلال کمیته حسابرسی تأثیر معناداری بر مدیریت سود دارد که شناسایی جهت این رابطه نیازمند بررسی تجربی است. همچنین، زمانی که بحث کیفیت حسابرسی به میان می‌آید، شدت رابطه استقلال کمیته حسابرسی و کیفیت سود با نقش با کیفیت‌تر حسابرس، افزوده می‌شود. افزون بر آن، در یک محیط کسب‌وکار با مالکیت متمرکز، به دلیل وجود تمرکز در اختیارات و توان افرادی که دارای حق تصمیم‌گیری هستند، استقلال کمیته حسابرسی با افزایش تمرکز مالکیت کاهش می‌یابد، زیرا سهامداران ناظر قوی‌تر می‌شوند (امین و همکاران، ۲۰۱۸). با توجه به مطالب مطرح‌شده، این انتظار وجود دارد که رابطه بین استقلال کمیته حسابرسی و کیفیت سود به‌وسیله متغیر کیفیت حسابرسی تعدیل شود. همچنین، این رابطه در محیط‌های با مالکیت متمرکز نیز تحت تأثیر تمرکز مالکیت قرار گیرد.

بررسی پیشینه پژوهش نیز نشان داد که در میان پژوهشگران داخلی برای نمونه، خدای پور و حبیبی (۱۳۹۲) دریافتند که در شرکت‌های عضو گروه‌های تجاری، کیفیت ارقام تعهدی بالاتر و همچنین، قابلیت پیش‌بینی سود بالاتر و سود هموارتری نسبت به شرکت‌های مستقل وجود دارد. با استفاده از این سه شاخص می‌توان نتیجه‌گیری کرد که کیفیت سود در شرکت‌های عضو گروه‌های تجاری نسبت به شرکت‌های مستقل بالاتر است. فخاری، محمدی و حسن‌نتاج‌کردی (۱۳۹۴) نیز در پژوهشی به بررسی اثر ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر مدیریت سود از طریق ارقام واقعی پرداخته و

¹ Beasley

² Bedard et al.

³ Prastiti & Wahyu

⁴ Klein

دریافتند که رابطه معناداری بین ویژگی‌های کمیته حسابرسی و مدیریت سود از طریق اقلام واقعی وجود دارد. همچنین، حساس‌یگانه، صدیقی و حسن‌زاده (۱۳۹۶) در پژوهشی دریافتند شرکت‌هایی که توسط مؤسسات بزرگ حسابرسی شده‌اند، مدیریت سود کمتری دارند. همچنین، یافته‌ها حاکی از آن است که بین وجود کمیته حسابرسی کیفیت حسابرسی با مدیریت سود رابطه معناداری وجود ندارد. افزون بر آن، شمس‌الدینی، جوکار و دانشی (۱۳۹۶) دریافتند که افزایش کیفیت حسابرسی منجر به بهبود کیفیت اطلاعات حسابداری و کاهش عدم اطمینان اطلاعاتی می‌شود.

در میان پژوهشگران خارجی نیز برای نمونه، اینام^۱ (۲۰۱۲) دریافتند که بین اندازه حسابرس و مدیریت سود رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین، بین دوره تصدی حسابرس و مدیریت سود رابطه معناداری وجود ندارد. الوس^۲ (۲۰۱۳) نیز دریافت که بین وجود کمیته حسابرسی و استقلال کمیته حسابرسی با مدیریت سود، رابطه منفی و معناداری وجود دارد. در پژوهشی دیگر، جی‌یانگ و همکاران^۳ (۲۰۱۵) دریافتند که دست‌کاری درآمدها، احتمال مدیریت سود را افزایش می‌دهد و این تجدید اراء، نتیجه حسابرسی با کیفیت بالا است. همچنین، امین و همکاران (۲۰۱۸) دریافتند که ویژگی‌های کمیته حسابرسی و کیفیت سود دارای رابطه مثبت و معناداری است که این رابطه با متغیر تعدیل‌گر کیفیت حسابرسی، به گونه مثبت تعدیل می‌شود. همچنین، این رابطه در شرکت‌های با مالکیت متمرکز به صورت منفی است.

بررسی پیشینه پژوهش نشان داد، اگر چه پژوهش‌های متنوع و ارزشمندی در این زمینه انجام گرفته است، اما تاکنون پژوهشگران داخلی به بررسی رابطه ویژگی‌های کمیته حسابرسی و کیفیت سود با نقش تعدیل‌گر کیفیت حسابرسی در شرکت‌های با مالکیت متمرکز نپرداخته‌اند و لذا ضروری است که این مساله در فضای اقتصادی کشور مورد آزمون تجربی قرار گیرد تا بتوان براساس آن، برنامه‌ریزی‌های دقیق‌تری را انجام داد.

درخصوص دستیابی به اهداف پژوهش و براساس مبانی نظری و پیشینه پژوهش مطرح شده، فرضیه‌های پژوهش حاضر به شرح زیر طراحی و تدوین شده است:

فرضیه اصلی اول: بین تخصص مالی کمیته حسابرسی و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه اصلی دوم: بین اندازه کمیته حسابرسی و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه اصلی سوم: بین استقلال کمیته حسابرسی و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد.

¹ Inaam

² Alves

³ Jiang et al.

فرضیه اصلی چهارم: کیفیت حسابرسی به‌عنوان متغیر تعدیل‌گر، رابطه بین استقلال کمیته حسابرسی و کیفیت سود را تعدیل می‌کند.

فرضیه اصلی پنجم: در شرکت‌های با تمرکز مالکیت بالا، کیفیت حسابرسی به‌عنوان متغیر تعدیل‌گر، رابطه بین استقلال کمیته حسابرسی و کیفیت سود را تعدیل می‌کند.

فرضیه اصلی ششم: کیفیت حسابرسی به‌عنوان متغیر تعدیل‌گر، رابطه بین تخصص کمیته حسابرسی و کیفیت سود را تعدیل می‌کند.

فرضیه اصلی هفتم: در شرکت‌های با تمرکز مالکیت بالا، کیفیت حسابرسی به‌عنوان متغیر تعدیل‌گر، رابطه بین تخصص کمیته حسابرسی و کیفیت سود را تعدیل می‌کند.

فرضیه اصلی هشتم: کیفیت حسابرسی به‌عنوان متغیر تعدیل‌گر، رابطه بین اندازه کمیته حسابرسی و کیفیت سود را تعدیل می‌کند.

فرضیه اصلی نهم: در شرکت‌های با تمرکز مالکیت بالا، کیفیت حسابرسی به‌عنوان متغیر تعدیل‌گر، رابطه بین اندازه کمیته حسابرسی و کیفیت سود را تعدیل می‌کند.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع پژوهش‌های کمی و پس‌رویدادی است. در این پژوهش، ابتدا با استفاده از نرم‌افزار اکسل نسخه ۲۰۱۳ متغیرهای پژوهش از روی داده‌های خام و نرم‌افزار رهاورد نوین ۳ آماده و سپس با استفاده از نرم‌افزار ای‌ویوز نسخه ۹، تجزیه و تحلیل نهایی انجام شد.

متغیرهای پژوهش

در ادامه، روش بررسی هر یک از متغیرهای مستقل، وابسته، تعدیل‌گر و کنترلی پژوهش آورده شده است.

استقلال کمیته حسابرسی^۱: استقلال کمیته حسابرسی یک متغیر دو ارزشی صفر و یک است که اگر نسبت تعداد اعضای هیئت‌مدیره عضو کمیته حسابرسی (به‌جز اعضای غیرموظف) به تعداد کل اعضای کمیته حسابرسی کمتر از ۰/۵ باشد، بیانگر استقلال نسبی است و مقدار این متغیر برابر با یک و در غیر این صورت برابر با صفر است (روهانا، فراهانا، سیتی‌مزنه و نوراسلیندا^۲، ۲۰۱۴). عضو

^۱ Indaud

^۲ Rohana, Farhana, Siti Maznah & Nooraslinda

مستقل کمیته حسابرسی عضوی است که فاقد هرگونه رابطه یا منافع مستقیم یا غیرمستقیم با سایرین است که بر تصمیم‌گیری مستقل وی اثرگذار باشد و موجب جانب‌داری وی از منافع فرد یا گروه خاصی از سهامداران یا سایر ذی‌نفعان شود یا سبب عدم رعایت منافع یکسان سهامداران شود (منشور کمیته حسابرسی، ۱۳۹۱).

تخصیص اعضای کمیته حسابرسی^۱: تخصیص اعضای کمیته حسابرسی بیانگر تعداد اعضای کمیته حسابرسی است که در زمینه حسابداری، حسابرسی و مالی فعالیت دارند و دارای علم و دانش تخصصی هستند (روهانا و همکاران، ۲۰۱۴). فرد متخصص، فردی است که مدرک دانشگاهی یا مدرک حرفه‌ای داخلی یا معتبر بین‌المللی در امور مالی، حسابداری، حسابرسی، مدیریت مالی، اقتصاد و سایر رشته‌های مدیریت با گرایش مالی یا اقتصادی، همراه با توانایی تجزیه و تحلیل صورت‌ها و گزارش‌های مالی و کنترل‌های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی را دارد (منشور کمیته حسابرسی، ۱۳۹۱).

اندازه کمیته حسابرسی^۲: اندازه کمیته حسابرسی با تعداد اعضای کمیته حسابرسی بررسی می‌شود (روهانا و همکاران، ۲۰۱۴).

کیفیت سود: برای بررسی کیفیت سود، از الگوی جونز^۳ (۱۹۹۱) براساس رابطه شماره (۱) استفاده شده است.

$$ACCR_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 \Delta REV_{it} + \alpha_2 PPE_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

که در آن:

$ACCR_{it}$ = کل اقلام تعهدی،

ΔREV_{it} = تغییر در درآمد از سال $t-1$ تا سال t و

PPE_{it} = ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات در سال t .

کیفیت حسابرسی: در این پژوهش از سهم بازار مؤسسه حسابرسی به‌عنوان شاخصی برای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی استفاده می‌شود. تخصص حسابرس در صنعت معیاری از کیفیت حسابرسی است که با استفاده از دو رویکرد سهم بازار و سهم پرتفوی مؤسسه حسابرسی معرفی شده

¹ Audacc

² Audsize

³ Jones

است (ناظمی‌اردکانی، ۱۳۸۸). سهم بازار مؤسسه حسابرسی نیز مطابق مدل پالمرز^۱ (۱۹۸۶) به صورت رابطه شماره (۲) محاسبه می‌شود:

$$(1/(FN))*(1/2)\leq(SR/(SRT)) \quad (2)$$

که در آن: SR مجموعه دارایی‌های تمام صاحب‌کاران یک مؤسسه حسابرسی خاص در یک صنعت خاص، تقسیم بر مجموع دارایی‌های کل صاحب‌کاران در این صنعت (SRT) می‌شود. با پیروی از پالمرز (۱۹۸۶)، حسابرس زمانی به‌عنوان متخصص در صنعت در نظر گرفته می‌شود که سهم بازار آن‌ها (یعنی معادله سمت راست) بیش از معادله یک بر روی تعداد شرکت‌های موجود در یک صنعت (FN) ضرب در یک دوم (یعنی معادله سمت چپ) باشد. چنانچه مؤسسه حسابرسی متخصص در صنعت باشد، از متغیر مصنوعی یک و در غیر این صورت، از متغیر صفر استفاده خواهد شد.

تمرکز مالکیت: در این پژوهش، تمرکز مالکیت بالا مدنظر خواهد بود. معیار تمرکز نیز به پیروی از امین و همکاران (۲۰۱۸) دارا بودن حداقل ۲۰ درصد از سهام عادی شرکت است. برای سنجش آن نیز در صورتی که حداقل ۲۰ درصد از سهام عادی شرکت را در اختیار یک فرد یا مجموعه باشد عدد ۱ و در غیر این صورت عدد صفر در نظر گرفته خواهد شد.

متغیرهای کنترلی: به پیروی از امین و همکاران (۲۰۱۸) اهرم مالی و فرصت رشد نیز به‌عنوان متغیر کنترلی در نظر گرفته شد. برای سنجش اهرم مالی از تقسیم بدهی‌ها بر دارایی‌ها و برای سنجش فرصت رشد نیز از رابطه شماره (۳) استفاده شد.

$$GROW_{it} = \frac{TD_{it}}{TD_{it} + MVE_{it}} \quad (3)$$

که در آن: TD_{it} ارزش دفتری بدهی‌های شرکت i در پایان سال t و MVE_{it} ارزش بازار حقوق صاحبان سهام شرکت i در پایان سال t که از ضرب تعداد سهام منتشره در آخرین قیمت معاملاتی سهام در پایان سال t به‌دست می‌آید.

¹ Palmrose

جامعه آماری و نمونه پژوهش

در این پژوهش، برای اینکه نمونه آماری یک نماینده مناسب از جامعه آماری موردنظر باشد، از روش حذف منظم استفاده شده است. برای این منظور، ۵ معیار زیر در نظر گرفته شده و در صورتی که شرکتی کلیه معیارها را داشته باشد، به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شده است.

- ۱- شرکت قبل از سال ۱۳۹۱ در بورس پذیرفته شده و تا پایان سال ۱۳۹۵ در بورس فعال باشد.
 - ۲- به دلیل ماهیت خاص فعالیت شرکت‌های هلدینگ، واسطه‌گری‌های مالی و شرکت‌های سرمایه‌گذاری و تفاوت فراوان ماهیت آن‌ها با شرکت‌های تولیدی و بازرگانی، شرکت برگزیده از صنایع یاد شده نباشد.
 - ۳- به لحاظ افزایش قابلیت مقایسه، سال مالی شرکت منتهی به ۲۹ اسفند باشد و طی بازه زمانی مورد مطالعه، تغییر سال مالی یا تغییر فعالیت نداشته باشد.
 - ۴- صورت‌های مالی و یادداشت‌های همراه شرکت‌ها در بازه زمانی مذکور به گونه‌ای کامل در وب‌گاه بورس اوراق بهادار موجود باشد.
 - ۵- اطلاعات مربوط به تمرکز مالکیت آن‌ها در دسترس باشد.
- در ادامه، با توجه به ۵ معیار بیان شده، ۱۴۰ شرکت دارای شرایط لازم شناخته شد.

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

در نگاره شماره (۱) آماره‌های توصیفی مربوط به متغیرهای مورد مطالعه نشان داده شده است. لازم به ذکر است که تعداد مشاهده‌های مورد بررسی برای محاسبه متغیرهای وابسته، مستقل و کنترلی ذکر شده، ۷۰۰ سال - شرکت است. همچنین، ۶۱۶ سال - شرکت دارای تمرکز مالکیت و ۷۹ سال - شرکت از نمونه پژوهش، دارای تمرکز مالکیت نیست.

نگاره شماره ۱: آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	میانگین	بیشینه	کمینه	انحراف معیار
استقلال کمیته حسابرسی	-	۰	۱	-
تخصص اعضای کمیته حسابرسی	۲/۵۷۲۰	۵	۲	۱/۳۲۰۹
اندازه کمیته حسابرسی	۳/۱۳۱۰	۵	۳	۱/۴۲۶۱
کیفیت سود	۰/۰۰۴۰	۰/۰۸۰۷	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۷۵
کیفیت حسابرسی	-	۰	۱	-
اهرم مالی	۰/۵۸۴۰	۰/۹۴۸۶	۰/۰۹۰۱	۰/۲۰۰۶
فرصت رشد	۰/۴۲۵۰	۰/۹۶۷۰	۰/۰۳۰۶	۰/۲۰۱۹

لازم به ذکر است که با توجه به اسمی بودن متغیرهای استقلال کمیته حسابرسی و کیفیت حسابرسی، میانگین و انحراف معیار آن‌ها بی‌معنا بوده و لذا ارائه نشده است. افزون بر آن، در میان متغیرهای مستقل، اندازه کمیته حسابرسی بیشترین میانگین و انحراف معیار را به خود اختصاص داده است. همچنین، در میان متغیرهای کنترلی، اهرم مالی بیشترین میانگین و فرضت رشد، بیشترین انحراف معیار را به خود اختصاص داده است. میانگین اهرم مالی (۰/۵۸) نیز نشان می‌دهد که بدهی شرکت‌ها به گونه متوسط بیش از نصف دارایی‌های آن‌ها بوده که بیانگر میزان بالای اهرم مالی در شرکت‌های نمونه است.

یافته‌های آزمون فرضیه‌های پژوهش

براساس آزمون ریشه واحد ایم، پسران و شین، معناداری آماره آزمون در همه متغیرها کمتر از ۰/۰۵ بود، در نتیجه، متغیرهای پژوهش در دوره پژوهش ایستا هستند. این بدان معنا است که میانگین و واریانس متغیرها در طول زمان و کوواریانس متغیرها بین سال‌های مختلف، ثابت است. در نتیجه، شرکت‌های مورد بررسی تغییرهای ساختاری نداشته‌اند و استفاده از این متغیرها در الگو باعث به وجود آمدن رگرسیون کاذب نمی‌شود. افزون بر آن، آماره آزمون چاو و هاسمن برای همه فرضیه‌های پژوهش کمتر از ۰/۰۵ بود؛ در نتیجه، برای همه موارد از الگوی اثرهای ثابت استفاده شد.

آزمون فرضیه‌های پژوهش

در ادامه، نگاره‌های ۲ تا ۱۰، یافته‌های مربوط به فرضیه‌های پژوهش را نشان می‌دهد.

نگاره شماره ۲: یافته‌های تخمین الگوهای رگرسیون مربوط به آزمون فرضیه اول

$\varepsilon_t \text{ EQ}_{i,t} = B_0 + B_1 \text{ Audacc}_{it} + B_2 \text{ Lev}_{it} + B_3 \text{ GROW}_{it} +$					
متغیر وابسته: کیفیت سود					
متغیرها	ضریب	آماره t	معناداری	ضریب تعیین	۰/۶۲۸۸
تخصیص کمیته حسابرسی	۰/۰۱۱۵۱	۵/۶۲۳۰	۰/۰۰۰۰	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۵۴۴۱
اهرم مالی	-۰/۰۰۰۲	-۱/۲۸۴۳	۰/۱۹۹۴	دوربین- واتسون	۲/۱۰۴۹
فرصت رشد	-۰/۰۰۵۹	-۲/۷۸۷۳	۰/۰۰۵۵	آماره F	۱۱/۰۵۹۳
مقدار ثابت	-۰/۰۰۰۲	-۰/۱۸۴۵	۰/۸۵۳۶	معناداری آماره F	۰/۰۰۰۰

نگاره شماره ۳: یافته‌های تخمین الگوهای رگرسیون مربوط به آزمون فرضیه دوم

$EQ_{i,t} = B_0 + B_1 \text{Sizeaud}_{i,t} + B_2 \text{Lev}_{i,t} + B_3 \text{GROW}_{i,t} + \varepsilon_t$					
متغیر وابسته: کیفیت سود					
متغیرها	ضریب	آماره t	معناداری	ضریب تعیین	۰/۵۲۸۸
اندازه کمیته حسابرسی	۰/۰۱۲۱	۵/۹۳۷۶	۰/۰۰۰۰	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۴۸۷۷
اهرم مالی	-۰/۰۰۰۵	-۲/۶۱۰۶	۰/۰۰۹۲	دوربین- واتسون	۲/۱۸۱۵
فرصت رشد	-۰/۰۰۶۹	-۳/۲۱۷۴	۰/۰۰۱۴	آماره F	۱۲/۸۶۲۲
مقدار ثابت	۰/۰۰۰۴	۰/۴۳۷۳	۰/۶۶۲۰	معناداری آماره F	۰/۰۰۰۰

نگاره شماره ۴: یافته‌های تخمین الگوهای رگرسیون مربوط به آزمون فرضیه سوم

$EQ_{i,t} = B_0 + B_1 \text{Indaud}_{i,t} + B_2 \text{Lev}_{i,t} + B_3 \text{GROW}_{i,t} + \varepsilon_t$					
متغیر وابسته: کیفیت سود					
متغیرها	ضریب	آماره t	معناداری	ضریب تعیین	۰/۶۵۶۷
استقلال کمیته حسابرسی	۰/۰۱۰۵	۴/۲۲۷۱	۰/۰۰۰۰	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۵۳۸۷
اهرم مالی	۰/۰۰۰۲	۰/۱۶۹۴	۰/۸۶۵۵	دوربین- واتسون	۲/۱۱۴۲
فرصت رشد	-۰/۰۰۶۴	-۲/۰۸۲۳	۰/۰۳۷۹	آماره F	۵/۵۶۴۹
مقدار ثابت	-۰/۰۰۱۳	-۰/۹۶۵۹	۰/۳۳۴۶	معناداری آماره F	۰/۰۰۰۰

نگاره شماره ۵: یافته‌های تخمین الگو رگرسیون مربوط به آزمون فرضیه چهارم

$EQ_{i,t} = B_0 + B_1 \text{AUQ}_{i,t} * \text{Indaud}_{i,t} + B_2 \text{Lev}_{i,t} + B_3 \text{GROW}_{i,t} + \varepsilon_t$					
متغیر وابسته: کیفیت سود					
متغیرها	ضریب	آماره t	معناداری	ضریب تعیین	۰/۶۵۶۷
استقلال کمیته حسابرسی	۰/۰۱۰۵	۴/۱۶۱۴	۰/۰۰۰۰	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۵۳۷۶
اهرم مالی	۰/۰۰۰۳	۰/۱۵۸۰	۰/۷۳۰۶	دوربین- واتسون	۱/۸۹۹۶
فرصت رشد	-۰/۰۰۶۴	-۲/۰۶۱۷	۰/۰۰۰۱	آماره F	۲/۱۱۳۱
مقدار ثابت	-۰/۰۰۱۱	-۰/۶۸۷۴	۰/۱۹۳۳	معناداری آماره F	۰/۰۰۰۰

نگاره شماره ۶: یافته‌های تخمین الگوهای رگرسیون مربوط به آزمون فرضیه پنجم

Company with Concentrated Ownership ► $EQ_{i,t} = B_0 + B_1 AUQ_{i,t} * Indaud_{i,t} + B_2 Lev_{i,t} + B_3 GROW_{i,t} + \varepsilon_t$					
متغیر وابسته: کیفیت سود					
متغیرها	ضریب	آماره t	معناداری	ضریب تعیین	۰/۶۷۶۰
استقلال کمیته حسابرسی * کیفیت حسابرسی	-۰/۰۰۵۲	-۱/۵۸۱۷	۰/۰۰۱۷	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۵۵۵۹
اهرم مالی	۰/۰۰۸۱	۳/۰۳۸۰	۰/۰۰۰۰	دوربین- واتسون	۱/۷۵۹۵
فرصت رشد	۰/۰۰۰۱	۰/۱۴۷۰	۰/۶۶۱۹	آماره F	۲/۰۲۶۴
مقدار ثابت	-۰/۰۰۰۵	-۰/۲۷۰۲	۰/۹۲۷۳	معناداری آماره F	۰/۰۰۰۰

نگاره شماره ۷: یافته‌های تخمین الگوهای رگرسیون مربوط به آزمون فرضیه ششم

Company with Concentrated Ownership ► $EQ_{i,t} = B_0 + B_1 AUQ_{i,t} * Audacc_{i,t} + B_2 Lev_{i,t} + B_3 GROW_{i,t} + \varepsilon_t$					
متغیر وابسته: کیفیت سود					
متغیرها	ضریب	آماره t	معناداری	ضریب تعیین	۰/۶۵۶۸
تخصص کمیته حسابرسی * کیفیت حسابرسی	۴/۲۰۷۳	۵/۷۰۶۱	۰/۰۰۰۰	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۵۳۷۷
اهرم مالی	-۰/۰۰۰۲	-۰/۲۰۱۹	۰/۸۴۰۰	دوربین- واتسون	۲/۱۱۰۵
فرصت رشد	-۲/۰۹۰۵	-۳/۹۳۵۱	۰/۰۳۷۲	آماره F	۵/۵۱۴۴
مقدار ثابت	-۰/۰۰۰۹	-۰/۵۵۷۴	۰/۵۷۷۵	معناداری آماره F	۰/۰۰۰۰

نگاره شماره ۸: یافته‌های تخمین الگوهای رگرسیون مربوط به آزمون فرضیه هفتم

Company with Concentrated Ownership ► $EQ_{i,t} = B_0 + B_1 AUQ_{i,t} * Audacc_{i,t} + B_2 Lev_{i,t} + B_3 GROW_{i,t} + \varepsilon_t$					
متغیر وابسته: کیفیت سود					
متغیرها	ضریب	آماره t	معناداری	ضریب تعیین	۰/۶۰۷۰
تخصص کمیته حسابرسی * کیفیت حسابرسی	-۰/۰۱۰۶	-۴/۱۴۸۷	۰/۰۰۰۰	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۴۹۹۶
اهرم مالی	۰/۰۰۰۶	۰/۵۲۵۱	۰/۵۹۹۷	دوربین- واتسون	۱/۸۵۵۸
فرصت رشد	-۰/۰۰۲۷	-۱/۰۴۷۸۸	۰/۲۹۵۲	آماره F	۱/۶۵۲۳
مقدار ثابت	-۰/۰۰۱۷	-۱/۰۴۲۵	۰/۲۹۷۷	معناداری آماره F	۰/۰۰۰۰

نگاره شماره ۹: یافته‌های تخمین الگوهای رگرسیون مربوط به آزمون فرضیه هشتم

$EQ_{i,t} = B_0 + B_1 AUQ_{i,t} * Size_{aud_{i,t}} + B_2 Lev_{i,t} + B_3 GROW_{i,t} + \varepsilon_t$					
متغیر وابسته: کیفیت سود					
متغیرها	ضریب	آماره t	معناداری	ضریب تعیین	۰/۵۴۵۷
اندازه کمیته حسابرسی * کیفیت حسابرسی	۰/۰۰۰۴	۲/۵۸۸۲	۰/۰۰۹۹	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۴۹۰۱
اهرم مالی	۰/۰۱۲۱	۰/۰۱۲۱	۰/۰۰۰۰	دوربین- واتسون	۲/۱۷۹۶
فرصت رشد	-۰/۰۰۶۸	-۰/۰۰۶۸	۰/۰۰۱۵	آماره F	۹/۹۵۶۹
مقدار ثابت	۰/۰۰۱۰	۰/۸۴۲۲	۰/۳۹۹۹	معناداری آماره F	۰/۰۰۰۰

نگاره شماره ۱۰: یافته‌های تخمین الگوهای رگرسیون مربوط به آزمون فرضیه نهم

Company with Concentrated Ownership ► $EQ_{i,t} = B_0 + B_1 AUQ_{i,t} * Size_{aud_{i,t}} + B_2 Lev_{i,t} + B_3 GROW_{i,t} + \varepsilon_t$					
متغیر وابسته: کیفیت سود					
متغیرها	ضریب	آماره t	معناداری	ضریب تعیین	۰/۴۲۹۰
اندازه کمیته حسابرسی * کیفیت حسابرسی	-۰/۰۰۰۵	-۲/۹۱۷۱	۰/۰۰۳۷	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۳۶۶۳
اهرم مالی	۰/۰۱۰۶	۴/۷۹۶۲	۰/۰۰۰۰	دوربین- واتسون	۲/۱۱۷۶
فرصت رشد	-۰/۰۰۶۷	-۲/۸۷۹۰	۰/۰۰۴۱	آماره F	۶/۸۴۷۳
مقدار ثابت	۰/۰۰۱۹	۱/۴۴۱۸	۰/۱۴۹۹	معناداری آماره F	۰/۰۰۰۰

همان‌گونه که در یافته‌های آزمون مربوط به فرضیه‌های پژوهش ملاحظه می‌شود، سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است که این امر بیانگر وجود رابطه معناداری در سطح اطمینان ۹۵ درصد بین متغیرهای مورد آزمون است. افزون بر این، یافته‌های حاصل از بررسی خودهمبستگی جمله‌های خطا با استفاده از آماره دوربین- واتسون نیز نشان‌دهنده نبود خطای خودهمبستگی در الگو است. همچنین، مقدار آماره F و سطح معناداری مربوط به این آماره، بیانگر این است که فرضیه معنادار نبودن کل الگو (صفر بودن تمام ضرایب) رد می‌شود و الگوی رگرسیون برآورد شده در کل معنادار است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش، بررسی رابطه ویژگی‌های کمیته حسابرسی و کیفیت سود با نقش تعدیل‌گر کیفیت حسابرسی در شرکت‌های با مالکیت متمرکز است. فرضیه اول پژوهش به بررسی رابطه بین تخصص مالی کمیته حسابرسی و کیفیت سود پرداخت. دارا بودن تخصص حسابداری یا مالی، مؤثر بودن نظارت کمیته حسابرسی را افزایش می‌دهد. وجود کارشناس حسابداری یا مالی در کمیته حسابرسی، به تحلیل قوانین مرتبط با گزارشگری مالی و حسابداری کمک کرده و مشکلات احتمالی و راه‌حل‌های مرتبط را شناسایی می‌کند. یافته‌ها نشان داد که تخصص کمیته حسابرسی، کیفیت سود را افزایش می‌دهد. این یافته‌ها همسو با یافته‌های لیسیک و همکاران (۲۰۱۱)، الزوبی و ولکام (۲۰۱۲) و امین و همکاران (۲۰۱۸) و مخالف دالیوال و همکاران (۲۰۱۰) است. دلیل این مغایرت نیز می‌تواند شرایط اقتصادی متفاوت شرکت‌ها باشد. در فرضیه دوم پژوهش به بررسی رابطه بین اندازه کمیته حسابرسی و کیفیت سود پرداخته شد. یافته‌ها نشان داد که بین اندازه کمیته حسابرسی و کیفیت سود رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. تعداد اعضای کمیته حسابرسی با قدرت بالاتر، ارتباط مثبتی با کیفیت گزارشگری مالی و کیفیت سود دارد. کمیته حسابرسی بزرگ، تأثیر بیشتری در نظارت خواهد داشت، زیرا از اعضای بیشتری با تخصص‌های متنوع برای نظارت گزارشگری مالی دقیق استفاده می‌کنند. این یافته‌ها همسو با یافته‌های باکستر و کاتر (۲۰۰۹) و امین و همکاران (۲۰۱۸) است. فرضیه سوم پژوهش، رابطه بین استقلال کمیته حسابرسی و کیفیت سود را بررسی نمود. یافته‌ها نشان داد که بین متغیرهای ذکر شده، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. افزایش استقلال توان کمیته حسابرسی را در بررسی بی‌طرفانه افزایش می‌دهد. این یافته‌ها همسو با یافته‌های باکستر و کاتر (۲۰۰۹)، هاندال (۲۰۱۳)، پرستیتی و واهیو (۲۰۱۳) و امین و همکاران (۲۰۱۸) است. در فرضیه چهارم، به بررسی نقش تعدیل‌گر کیفیت حسابرسی بر رابطه بین استقلال کمیته حسابرسی و کیفیت سود پرداخته شد. این یافته‌ها اثر مثبت و معنادار کیفیت حسابرسی بر رابطه بین استقلال کمیته حسابرسی و کیفیت سود را تأیید نمود. اگر این رابطه مرتبط با نقش حسابرسی و کیفیت حسابرسی باشد، تأثیر تخصص حسابداری و مالی کمیته حسابرسی بر کیفیت سود را افزایش می‌دهد، زیرا به‌عنوان یک بازوی نظارتی، نقش حسابرسی در این میان می‌تواند اثرگذار باشد. این یافته‌ها همسو با امین و همکاران (۲۰۱۸) است. فرضیه پنجم پژوهش به بررسی نقش تعدیل‌گر کیفیت حسابرسی بر رابطه بین استقلال کمیته حسابرسی و کیفیت سود در شرکت‌های با مالکیت متمرکز پرداخت. یافته‌ها بیانگر رابطه منفی و معنادار است. در یک محیط کسب‌وکار با مالکیت متمرکز، به

دلیل وجود تمرکز در اختیارات و توان افرادی که دارای حق تصمیم‌گیری هستند، استقلال کمیته حسابرسی با افزایش تمرکز مالکیت کاهش می‌یابد، زیرا سهامداران ناظر قوی‌تر می‌شوند. این یافته‌ها همسو با امین و همکاران (۲۰۱۸) است. فرضیه ششم پژوهش به بررسی نقش تعدیل‌گر کیفیت حسابرسی، بر رابطه بین تخصص کمیته حسابرسی و کیفیت سود پرداخت که یافته‌ها نشان داد که این رابطه مثبت و معنادار است که ناشی از افزایش توان نظارتی حسابرس است. این یافته‌ها نیز همسو با امین و همکاران (۲۰۱۸) است. در فرضیه هفتم، نقش تعدیل‌گر کیفیت حسابرسی، بر رابطه بین تخصص کمیته حسابرسی و کیفیت سود در شرکت‌های با مالکیت متمرکز بررسی شد. یافته‌ها نشان‌دهنده رابطه منفی بین متغیرهای پژوهش است. در محیط کسب‌وکار با مالکیت متمرکز، تأثیر تخصص مالی و حسابداری زمانی که تمرکز بالای مالکیت مطرح باشد و سهامداران، ناظرانی قوی‌تر باشند، ضعیف می‌شود. این بخش از یافته‌ها نیز همسو با امین و همکاران (۲۰۱۸) است. فرضیه هشتم پژوهش به بررسی اثر تعدیل‌گر کیفیت حسابرسی بر رابطه بین اندازه کمیته حسابرسی و کیفیت سود پرداخت. این بخش از یافته‌ها نشان‌دهنده رابطه مثبت و معنادار بین متغیرهای مورد آزمون است. این مسأله می‌تواند ناشی از افزایش کیفیت کمیته حسابرسی با افزایش اعضاء و برجسته شدن نقش نظارتی آن‌ها و همچنین، تأثیر افزایش کیفیت حسابرسی بر این رابطه باشد. این یافته‌ها نیز همسو با امین و همکاران (۲۰۱۸) است. در فرضیه نهم بررسی شد که اثر تعدیل‌گر کیفیت حسابرسی بر رابطه بین اندازه کمیته حسابرسی و کیفیت سود در شرکت‌های با تمرکز مالکیت بالا چگونه است؟ یافته‌ها وجود رابطه منفی را نشان داد. در یک محیط کسب و کار با مالکیت متمرکز، تأثیر اندازه کمیته حسابرسی با تمرکز بالای مالکیت ضعیف‌تر می‌شود، زیرا نقش نظارتی سهامداران قوی‌تر می‌شود. در شرکت‌های با تمرکز مالکیت بالا، به دلیل نقش نظارتی مالکانی که سهام زیادی را در اختیار دارند، این رابطه می‌تواند به گونه منفی تعدیل می‌شود.

با توجه به یافته‌های پژوهش نیز پیشنهاد می‌شود که سرمایه‌گذاران و مدیران شرکت‌ها به عوامل مؤثر بر کیفیت سود، توجه بیشتری نموده و در راستای افزایش منافع سرمایه‌گذاران و کارایی بازار، متغیرهای مؤثر بر آن مانند ویژگی‌های کمیته حسابرسی را با دقت بیشتری مورد بررسی قرار دهند. افزون بر آن، توجه به تمرکز مالکیت و اثر آن بر روابط تجاری نیز دارای اهمیت است. همچنین، برای پژوهش‌های آینده پیشنهاد می‌شود تا به منظور درک بهتر عوامل مؤثر بر کیفیت سود، رابطه استراتژی‌های تجاری، چرخه عمر و خطر سقوط قیمت سهام را با نقش تعدیل‌گر ضعف کنترل داخلی

و همچنین، مالکیت مدیریتی، مورد ارزیابی قرار دهند. افزون بر آن، بررسی یافته‌ها بدون حذف شرکت‌های واسطه‌گری و هلدینگ نیز پیشنهاد می‌شود.

منابع و مأخذ

الف. فارسی

- ۱- حساس یگانه، یحیی و صدیقی، روح‌اله و حسن‌زاده، فاطمه، (۱۳۹۶)، رابطه کیفیت حسابرسی مستقل و کمیته حسابرسی با مدیریت سود و مدیریت جریان‌های نقدی، *دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت*، ۶ (۲۲): ۱۳-۲۴.
- ۲- خدای پور، احمد و حبیبی، مریم، (۱۳۹۲)، بررسی تأثیر عضویت در گروه تجاری بر کیفیت سود، *پژوهش‌های کاربردی در گزارشگری مالی*، ۲ (۱): ۸۹-۱۰۶.
- ۳- شمس‌الدینی، کاظم و جوکار، حسین و دانشی، وحید، (۱۳۹۶)، بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی بر کیفیت اطلاعات حسابداری و عدم اطمینان اطلاعاتی، *پژوهش‌های نوین در حسابداری و حسابرسی*، ۱ (۴): ۱۲۳-۱۵۴.
- ۴- فخاری، حسین و محمدی، جواد و حسن‌نتاج‌کردی، محسن، (۱۳۹۳)، بررسی اثر ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر مدیریت سود از طریق اقلام واقعی، *مطالعات تجربی حسابداری مالی*، ۱۲ (۴۶): ۱۳۰-۱۵۴.
- ۵- منشور کمیته حسابرسی، (۱۳۹۱)، سازمان حسابرسی.
- ۶- ناظمی‌اردکانی، مهدی، (۱۳۸۸)، بررسی نقش تخصص صنعت حسابرس بر مدیریت سود شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تخصصی علوم اقتصادی.

ب. انگلیسی

- 1- Abdelghany, K., El Moatasem. (2005). "Measuring the quality of earnings", *Managerial Auditing Journal*, 20(9): 1001-1015.

- 2- Alzoubi, E.S.S; and Selamat, M.H. (2012). “The Effectiveness of Corporate Governance Mechanisms on Constraining Earning Management: Literature Review and Proposed Framework”, *International Journal of Global Business*, 5(1): 17-35.
- 3- Alzoubi, E. S.S. (2012). “Board characteristics and financial reporting quality among Jordanian Listed Companies: proposing conceptual framework”, *Asian Journal of Finance & Accounting*, 4(1): 245-258.
- 4- Amin, A., Lukviarman, N., Suhardjanto, D., and Setiany, E. (2018). Audit Committee Characteristics and Audit- Earnings Quality: Empirical Evidence of the Company with Concentrated Ownership. *Review of Integrative Business and Economics Research*, Vol. 7, pp. 18- 33.
- 5- Baxter, P., and J. Cotter. (2009). “Audit committees and earnings quality”, *Accounting & Finance*, 49(2): 267-290.
- 6- Chan, K., L. Chan, N. Jegadeesh, and J. Lakonishok. (2004). “Earnings quality and stock return”, working paper, Department of Finance, University of Illionis at Urbana-Champaign 50.
- 7- Chandrasegaram, R., Mohamed R. R., Suraya K. A. R., Suhaimi A., NikKamariah, N. M. (2013). “Impact of audit committee characteristics on earnings management in Malaysian Public Listed Companies”, *International Journal of Finance and Accounting*, 2(2): 114-119.
- 8- Chiraz, B. (2014). “Corporate governance, principal-principal agency conflicts, and disclosure”, *The Journal of Applied Business Research*, 30(2): 419-432.
- 9- Dechow, M. Patricia, Weili Ge, Catherine M. Schrand (2010). “Understanding earnings quality: a review of the proxies, their determinants and their consequences”, *Journal of Accounting and Economics*, 50(2): 344–401.
- 10- Du, J. and Y. Dai (2005). “Ultimate corporate ownership and capital structures: evidence from East Asian economies”, *Corporate Governance*, 13(1): 60-71.

- 11- Faccio, M. and L.H.P. Lang (2002). "The ultimate ownership of Western European Corporations", *Journal of Financial Economics*, 65(3): 365-395.
- 12- Fan, J. P. H., and Wong, T. J. (2002). "Corporate ownership structure and the informativeness of accounting earnings in East Asia", *Journal of Accounting and Economics*, 33(3): 401-425.
- 13- Farooq, O. and El Jai, H. (2012), Ownership structure and earnings management: evidence from the Casablanca Stock Exchange", *International Journal of Finance and Economics*, 84(1): 95-104.
- 14- Fathi, S., Hshemi, A., and Firoozkoobi, Z. (2011). "The effect of earnings management on stock liquidity of listed companies in Tehran Stock Exchange", *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research Business*, 3(8): 424-430.
- 15- Habib, Ahsan (2004). "Impact of earnings management on value-relevance of accounting information: empirical evidence", *Managerial Finance*, 30(11): 1-15.
- 16- Hassan, U., and Abubakar, A. (2012). "Ownership structure and opportunistic accounting: a case of listed food and beverage firms in Nigeria", *International Journal of Physical and Social Sciences*, 2(7): 236-256.
- 17- Hundal, S. (2013). "Independence, expertise and experience of audit committees: some aspects of Indian Corporate Sector", *American International Journal of Social Science*, 2(5): 58.
- 18- Jones J. (1991). "Earnings Management during Import Relief Investigations", *Journal of Accounting Research*, vol. 29, pp. 193-228.
- 19- Klein, A. (2002). "Audit committee, board of director characteristics, and earnings management", *Journal of Accounting and Economics*, 33(3): 375-400.
- 20- Palenzuela, V.A., and MS. Mariscal. (2007). "The Ultimate Controlling Owner of Spanish Commercial Banks", Available at: www.ssrn-id1152342 (accessed 17 Desember 2014).

- 21- Palmrose, Z. (1986), "Audit fees and auditor size: further evidence", *Journal of Accounting Research*, Vol. 24, pp. 97-110.
- 22- Prastiti, A., and Wahyu, M. (2013). "Pengaruh karakteristik Dewan Komisaris dan Komite Audit terhadap manajemen laba", working paper, available at: <http://ejournal-s1.undip.ac.id/index.php/accounting> ISSN (Online): 2337-3806, 2(4): 1-12.
- 23- Rahnamay Roodposhti, F. and Chashmi, S. A. (2010). "The effect of board composition and ownership concentration on earnings management: evidence from Iran", *World Academy of Science, Engineering and Technology*, 4(6): 165-171.
- 24- Rohana, O., Farhana, I., Siti Maznah, M., and Nooraslinda, A. (2014). Influence of audit committee characteristics on voluntary ethics disclosure. *Social and Behavioral Sciences*. 145, 330 – 342.
- 25- Scott, R. (2012). *Financial Accounting Theory*. 7th Edition Hardcover. Prentice Hall.
- 26- Shleifer, A and Vishny, R.W. (1997). "A survey of corporate governance", *Journal of Finance*, 52(2): 737-783.
- 27- Varma, V., Patel A., and Naidu, D. (2009). "Shareholder concentration and discretionary accruals: evidence from an emerging market", *The IUP Journal of Accounting Research and Audit Practices*, 8(2): 7-16.
- 28- Velury, U. and D.S. Jenkins. (2006). "Institutional ownership and the quality of earnings", *Journal of Business Research*, 59(9): 1043-1051.
- 29- Xie, B., Davidson III, W. N., and DaDalt, P. J. (2003). "Earnings management and corporate governance: the role of the board and the audit committee", *Journal of Corporate Finance*, 9(3): 295-316.